

Слободан Ч. Антонић^[1]

Универзитет у Београду,
Филозофски факултет,
Одељење за социологију
Београд (Србија)

УДК 316.644:32(497.11)"2022/2023"

323.1(=163.41)

327(477)"2022"

Оригинални научни рад

Примљен: 17.03.2023.

Прихваћен: 11.04.2023.

doi: 10.5937/napredak4-43467

Украјински рат и русофобија „друге Србије“^[2]

Сажетак: У првом делу чланка даје се теоријски оквир анализе и објашњавају основни појмови. У другом делу износе се примери русофобије у текстовима неких припадника медијске и културне елите у Србији и пре отпочињања рата у Украјини. У трећем делу описује се ескалација русофобије код тог дела елите након руске интервенције у Украјини (2022). У четвртном делу даје се преглед седам истраживања јавног мњења Србије (2022–2023). Сва ова истраживања показују високи удео грађана Србије (око 80%) који се не слаже с увођењем санкција Русији. Даје се и преглед покушаја ниподаштавања ових налаза од дела русофобне елите у Србији. У петом делу описује се даља ескалација русофобије у делу елите, а у шестом делу се износи објашњење ове појаве из угла светскосистемске теорије.

Кључне речи: теорија светског система, неоимперијализам, неколонијализам, компрадори, опслужујућа интелигенција, грађанизам, аутошовинизам

Теоријски оквир

„Друга Србија“ најчешћи је назив за *идеологију грађанизма*, коју заступа део медијске и културне елите у Србији. Реч је о свођењу друштва и државе на „уговор грађана“, односно о настојању да се сасвим искључи *нација* као елемент друштвене (државне или културне) интеграције (Stojanović, 1999; Pavlović, Antonić, 2008, str. 157–160; Antonić, 2008, str. 51–59). Препознатљива

одлика грађанизма као идеологије „друге Србије“ јесте опседнутост *српским национализмом* као главним друштвеним и политичким злом (Antonić, 2011a, str. 59–192; Vučinić, 2012). Ово становиште доводи до „духа самопорицања“ – непрестаног *самоошћуживања* и изналагања „српске кривице“ у свему: за избијање Првог светског рата, за политичке конфликте у Краљевини Југославији и за њен распад, за злочине у Другом светском рату (укључујући и геноцид

[1] santonic@f.bg.ac.rs

[2] Овај рад је урађен у оквиру истраживања које је финансијски подржало Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије у склопу финансирања научноистраживачког рада на Филозофском факултету Универзитета у Београду (број уговора 451-03-47/2023-01/200163).

над Србима), за политичке конфликте у СФРЈ и за њен распад, за злочине у последњим ратовима (укључујући и оне над Србима), за НАТО агресију 1999, за окупацију и отргнуће Косова, за савремене етничке конфликте у БиХ и у Црној Гори итд. (Lompar, 2022).

Екстреман облик ове идеологије је *аутишовинизам* – презир, непријатељство, па чак и мржња дела наше културне и медијске елите према сопственом друштву и народу (Ћириковић, 2021; Шљукић, 2020, 2018; Gordić, 2018; Avramović, 2018; Šijaković, 2018; Reljić, 2018; Radonjić, 2018; Despotović, 2018; Gajić, 2020, 2018; Vladušić, 2014). Ову појаву неки наши аутори именују и као „националнихилизам“ (Јовановић, 2009, str. 129–135), „инверзивни етнонационализам“ (Кестановић, 2001, str. 107) или као „самомржњу“ (Damjanac, 2015). Феномен *самойрезира* сопственог друштва и културе препознат је и у неким другим срединама (рецимо: Lison, 2022).

О *русифобии* у делу западних елита постоји развијена литература (рецимо: Šafarević, 1993; Кјежа, 2016; Metan, 2017; Diesen, 2022). Та реч, из наслова ових књига, у извесном смислу може и да завара. Фобије су ирационални и неоправдани страхови, попут страха од мишева (мусофобија) – када се бежи на сто иако је реч о створењу које нас не може појести, нити нам одгристи ногу. У случају Русије, међутим, није вероватно толико реч о фобији, колико о презиру, непријатељству, па и мржњи. Леп пример дао је Џ. Џ. Јатрас: „Москва би могла да врати Крим Украјини, допрати трупе Кијева у Донбас преко црвеног тепиха, и обеси Башара Асада за бандере у Дамаску – санкције (Вашингтона

према Москви – С. А.) и даље би остале, па чак биле и постепено појачане. Русофобни импулс који контролише америчку политику не потиче од тога *шиша* су Руси учинили, него *ко су: Russia delenda est!*“ (Jatras, 2017).

И у Србији имамо књигу која говори о русофобији код дела наше елите (Мировић, 2017). Ова појава није раширена, напротив, много је више пријатељских осећања према Русији, поготово код „обичног света“ – имајући у виду да је Русија вишеструко помагала Србима да се ослободе од Турака, да је због Србије ушла у рат с Аустроугарском, да су нам Совјети 1944. помогли у ослобођењу од немачког нацизма, као и да данас Русија одлучно брани Србију поводом питања Космета у Савету безбедности УН. Ипак, постоји више извора антирусизма у Србији.

Први извор, у последња два века, свакако је индуковање русофобије у Србији од стране Запада. Србија се на Западу доживљава као „мала, балканска Русија“, традиционално руско уприште на Балкану. Као што је већ примећено у нашој историографији, западна „србофобија је само речица која се улива у море русофобије“ (Екмеčić, 2002, str. 346). Зато се у свим антируским стратешким пројектима одвајају знатна средства за сузбијање популарности Русије управо у Србији – првенствено финансирањем отворене антируске пропаганде (Antonić, 2013, str. 50).

Други извор антирусизма је идеологија дела овдашње елите која хоће да „модернизује“ Србију, али тако што ће је *вестернизоваиши* (Antonić, 2003, str. 53–94). Та елита, која је постојала једнако у 19. као и 20. веку, постоји и

данас. Она жели да Србија преузме не само западну технологију већ и комплетне западне установе, западну културу, па чак и западни менталитет („протестантски дух“). Пошто узор којем Србија треба да тежи могу бити само западне земље – Француска или Британија у 19. веку, а ЕУ данас – Русија мора бити приказана у најгрђем светлу. Јер Русија ни за шта не може да буде узор – чак ни за уметност, културу или религију.

Трећи извор антирусизма код нас током последња два века били су динамичне политичке игре и различити парцијални интереси управљачких елита Србије (Југославије) и Русије (СССР). На пример, у 19. веку Русија је желела да обезбеди потпуно слободан пролаз кроз Босфор и Дарданеле (Нароћниќа, 2008, стр. 197–198). Зато су јој Бугари, који насељавају источни Балкан – који бисмо могли назвати вратима Истанбула – били важнији од Срба који су географски били даље, на западу. Руси су, стога, у то време преферирали Бугаре, правећи Велику Бугарску, а не Велику Србију (1878). Тиме су угрожавали српске интересе не само у Македонији него и на југоистоку Србије. Управо је то било реално тле на којем се развијала извесна хладноћа у политици Милана и Александра Обреновића према Русији (док је лични печат тој политици давала тајна конвенција кнеза Милана са Аустроугарском).

Још један пример различитих интереса свакако је титоистички и посттитоистички период (1948–1987). Титоизам Ломпар и препознаје као „антируско кретање у спољној политици и анти-српско кретање у унутрашњој“ (Ломпар, 2022b, стр. 59). У то доба, како нам показује Мирковић

(2017, стр. 181–266), знатан део јавности у Србији био је натопљен не само антисовјетском већ и антируском пропагандом. Штавише, титоистичка номенклатура, након 1948. године, у страху за власт, сурово је прогонила не само совјетофиле већ и русофиле. Књижевница Веру Ценић (1930–2020), као двадесетогодишњу студенткињу, мучили су две године на Голом отоку (1950–1951) само зато што је ишла у Совјетски дом да гледа руске филмове, зато што је волела руску књижевност и водила дневник у којем је износила интимно (не)расположење према званичној политици удаљавања од Русије (Garonja Radovanac, 2017, стр. 138). Сликара Радивој Бербаков (1925–2003) осуђен је 1980. године на две и по године затвора, које је одлежао у Сремској Митровици, због „непријатељске пропаганде“, која се, између осталог, састојала у томе што је „био необјективан у погледу руске уметности и књижевности, у том смислу што је предимензионисао вредности уметности и књижевности у СССР“, у шта се „уклапа и његова изјава да воли Русе и да му нико не може забранити да их воли“ (в. Антонић, 2011b, стр. 537–544).

Када је пак реч о савременом антирусизму у Србији, пре рата у Украјини његов основни извор била је комбинација првог и другог фактора. Овде се главне антируске манифестације крећу од (не)свесног преузимања западних идеолошких и пропагандних клишеа, преко повремене антируске кампање у прозападним медијима (рецимо, приликом посете Медведева Београду, 20. октобра 2009; Антонић, 2011a, стр. 46–49), до изразите русомржње, коју показује, као што ћемо видети, део припадника „друге Србије“.

Антирусизам у Србији пре рата у Украјини

Западни политички актери Србију често виде као „руског тројанског коња“ на Балкану (према изјави Владимира Међака, потпредседника Европског покрета у Србији; Beta, 2020b). Тај негативни стереотип, међутим, још више подгрева овдашња компрадурска (аутоколонијална) елита. Она непрестано денунцира Србију као „кључну испоставу руске политике, не само на Балкану него и шире“, односно као „кључни фактор дестабилизације у региону, у сврху спровођења руске спољне политике“ (Bešlin, 2021). Видећемо да је, током украјинског рата, ова врста денунцијантских оптужби доживела крешендо, попут тврдњи да ће „свака великосрпска политика којој допустите да се размаше нужно завршити као русофилска“, јер је „свако великосрпство проруско“ (Bešlin у: Popoš, 2023)

Али и пре украјинског рата изношене су ничим поткрепљење тврдње да у Србији постоји „квислиншки однос према Русији“ (Samardžić, 2017k), да је „српски национализам постао тек продужена рука руског“ (Bešlin, у: Vurušić, 2020), односно да код нас делује „руска агентура“ и „екстремистичке групе под очигледном контролом српских и руских служби“ (Samardžić, 2017j). „Путинова Русија нам отима остатке ев-

ропског идентитета, економског потенцијала и здраве памети“ (Samardžić, 2017g), па је у Србији на делу – а ово је све писано 2017. а не 2022. године – „еволуција из српског шовинизма у квислиншки путинизам“ (Samardžić, 2017), тачније у „квислиншки пројекат путиновске Србије“ (*истио*).

Уопште, према овим потпуно произвољним и ничим образложеним тврдњама, у Србији је и пре 2022. године била на делу „руска ратнохушкачка пропаганда“ (Samardžić, 2017a), а „медији и интелигенција, након Велике Србије, смислили су идеју руске губерније“ (Samardžić, 2017e) – као део „издајничког деловања државних служби, доминантне 'интелигенције' и кругова у СПЦ“ (Samardžić, 2017b). Тврдило се да су „српски русофили заправо класична пета колона и потенцијални квислинзи, били плаћени или неплаћени“ (Tiago Stanković, 2020). Наглашавало се да су Руси, наводно, криви за све лоше што се Србима десило: руска тајна служба, Охрана, тобоже стоји иза главних атентата у српској историји – рецимо, иза убиства књаза Данила у Котору 1860, иза убиства кнеза Михаила у Београду 1868, иза убиства Александра Обреновића у Београду 1903. и, наравно, иза убиства Зорана Ђинђића у Београду 2003. (Prokić, у: Peščanik, 2007, str. 28)^[3]. Такође, тврдило се да је „царистичка Русија увукла Србију у Први светски рат“ (Samardžić,

[3] И Срђа Поповић мисли да атентат на Ђинђића стоји у некој вези са спољнополитичким заокретом Србије ка Русији (Peščanik, 2007: 172). Исто тврди и Никола Самарџић: „Коштуница, Руси, Тијанић, Земунци и најсмрдљивија београдска чаршија су убијали Ђинђића и реформе“ (Samardžić, 2017m). „Убиство премијера Ђинђића било је први корак у враћању Србије у совјетску орбиту“ (Samardžić, 2017f).

2017g), а да су за албанску побуну на Косову 1981. и распад Југославије 1992. криви заправо Руси.^[4] И тако, пошто „нема те грдобе и ужаса у Европи, а и шире, иза које овако или онако не стоји Кремљ“ (Рапчић, 2019), закључивало се да је „време да Србија рашчисти са Русијом и да се окрене Западу“ (Olenik, у: Beta, 2020a).

Такође, с обзиром на то да „Путинов режим препознаје мушкарце као олигархе и мужике, а жене као курве или бабушке“ (Samardžić, 2017m), те како „московски газда притиска Србију да се управо она одметне од демократског међународног поретка“ (Samardžić у: Којчић, 2017), за Србију је, тврдило се, „ЕУ интеграција приоритет – како не бисмо (сви ми у Србији) постали крчма мужика, бабушки и курви“ (Samardžić, 2017m). У Србији, наводно, „половина министара као да је прошверцована таљигама из Доњецке републике“ (Samardžić, 2017d), при чему „’ослонац’ на Русију разара наше демократске институције, уводи нас у зоне сумњивог финансијског и политичког капитала“ (Samardžić, 2017g) и доводи до „патолошке *совјејофилије*, али и издајничког деловања државних служби, доминантне ’интелигенције’ и кругова у СПЦ“ (Samardžić, 2017b).

Наравно да за овакву идеологију ниједна друга приватизација у Србији није упитна – са-

мо је проблем „квислиншко-лоповска предаја НИС-а“ (Samardžić, 2017l). А ту је и „Путинов шпијунски центар, смештен у Нишу, намењен неговању злочиначких традиција и рушењу крхких демократија у суседству“ (Samardžić, 2017e). Будући да у Србији „од 2004. медији под надзором сваке владе припремају јавно мњење не само за нове сукобе са суседима, него и за *Трећи свейски рай* који ћемо војевати на страни Русије, Кине, Северне Кореје, Кубе и Венецуеле“ (Samardžić, 2017h), аутор се пита „како ће Вучић да Србију у нарастајућем међународном сукобу преведе на победничку страну“ – и то „у сукобу који је тако неопходан да се раздвоји жито од кукоља“ (Samardžić, 2017d).

Русија и Кина су, за овакво мишљење, неупитно „чиниоци светског нереда“ – будући да „годишњи збир жртава државно-партијског терора у Русији и Кини готово да је једнак жртвама Маутхаузена“ (Samardžić, 2017i). Отуда, ако се Београд – који је иначе „смрдљива курдско-цинцарска касаба“ (Samardžić, 2017c) – одлучи за Русију, ту „’геополитичку’ наказу“ (Samardžić, 2017c), а која „не зна како да се избори са својом величином“ (Samardžić, 2017g), „Србија ће остати балкански ДДР, док очекује лака и ’коначна’ решења. И Црвену армију“ (Samardžić, 2017a). Као предохрана таквом раз-

[4] „Бешлин (Миливој) рекао је да су једино Руси ’размишљали о разградњи Југославије.’ Совјети су ти, каже Бешлин, ’и то никад нећете у Србији чути, Руси су стално веровали да ће Југославија да се врати у лагер, али да су после смене Александра Ранковића 1966. године дефинитивно дошли до става да се Југославија никада неће вратити у лагер. Тада почињу да говоре: хајдемо да идемо на то, да Хрватска и Словенија иду на запад, а оно све даље је наша интересна сфера. Као што ћемо једног дана сазнати да после Титове смрти, 1981. године, постоје озбиљне информације да су, заправо, подстакли ту (албанску – С. А.) побуну, јер су знали да је то фитиљ преко кога се најлакше може запалити Југославија“ (GDF, 2019).

воју догађаја, својски је рађено на демонизацији Путина. И пре уласка руске војске у Украјину, *Данас* је, рецимо, имао наслове: „Крваве руке Владимира Путина“ (Šundić Mihovilović, 2022a), „Постоје реалне шансе да Путин постане осуђе-ни ратни злочинац“ (Šundić Mihovilović, 2022b), или „Вечито лизање руског длана“ (мисли се на Србе; D. B., 2020).

У овој малигној антирусској пропаганди препознајемо дубоко непријатељство како према Русији, тако и према самој Србији, као сувереној националној држави. Но, проблем је у томе што Срби несумњиво воле Русе. Према истраживањима самих атлантиста, рађених у раздобљу кад су и објављивани ови денунцијаторски чланци, 72% грађана Србије сматрало је да је утицај Русије код нас добар за Србију, 68% да је утицај ЕУ лош, а 59% да је утицај САД рђав (Bjeloš, Vuksanović, Šterić, 2020, str. 13). У случају рата НАТО против Русије, показивала су та истраживања, симпатије Срба очигледно би биле на страни Руса. А то би се могло, мада привремено, неутралисати једино озбиљном политичком репресијом, укључујући и суспензијом демократских установа и уставног поретка. Из цитата које сам навео види се да је кандидата, који су били спремни да обаве тај посао, међу нашом компрадорском елитом било доста. Међутим, отпор диктату Запада није био мали, поготово што је највише противника Вашингтона и Брисела било међу млађим, урбаном светом (*ibid.*, str. 7).

И премда се русофобна пропаганда, вођена пре 2022, показала ипак неспособном да озбиљније обликује наше јавно мњење, она се с почетком рата на Украјини само интензивирала.

Почетак рата у Украјини и антируска пропаганда „друге Србије“

Интервенција Русије у Украјини иначе је покренула праву хистерију у медијима широм ЕУ и САД. Путин је одмах назван „Хитлером 21. века“ (Forrest, 2022; Moore, 2022; Snyder, 2022), поставши „лопов, разбојник, убица и лажов“ (тако се о Путину говорило у немачким и аустријским медијима; Кнежевић, 2022). Завладала је права „култура згражавања, која као олуја брише из јавности свако другачије мишљење – више се не разговара, већ згражава“ (*ibid.*).

Хистерија се убрзо претворила у линч. Европа се вратила на средњовековну концепцију колективног кажњавања. Најављена је „заплена имовине руске елите“ (*Politika*, 2022a), „финансијски рат против Русије“ до „колапса руске економије“ (Tanjug, 2022), почело је отпуштање Руса који одбијају да осуде своју земљу (Savage, 2022), раширило се „малтретирање деце руског порекла у вртићима и школама“ (Pavlović, 2022), покренуто је избацивање Руса из свих спортова (Marković, 2022), па су чак и сироте руске мачке искључене из међународних такмичења и доделе педигреа (Manley, 2022).

У Србији су, као што смо видели, компрадорски пропагандисти већ били преузели западну матрицу „демонизовања Русије и хитлеризације Путина“ (Trifković, 2021). Сада као да су све кочнице попустиле. N1 је у наслов ставио запажање Ненада Чанка: „Путин почео напад истог дана када је Хитлер представио свој програм“ (Beta, 2022). Ал-џезира је, такође у наслову, истакла упозорење Милорада

Поповића: „Московски фашизам прети Западном Балкану“ (Agić, 2022). А Теофил Панчић је улазак у Украјину упоредио с инвазијом „на мирну Пољску 1939.“ (Pančić, 2022).

Томислав Марковић је, такође на Ал-џезири, добио наслов којим је истакнута његова синапса: „Ко се руга жртвама Сребренице, тај се радује и мртвима у Украјини“ (Marković, 2022a). А држећи се исте матрице, једна чланица ГО ДС, уз подршку своје странке,^[5] затражила је у *Данасу* да се „филм супержене Јасмиле Жбанић *Quo Vadis Aida?*“ одмах прикаже на РТС-у (Jevtić, 2022). Јер, по тој логици, Руси су Срби, а Украјина Сребреница. Марковић се прославио и чланком „Смрт фашизму, слава Украјини!“ (Marković, 2022c). То је исто као да је рекао „Смрт фашизму, за дом спремни!“ Јер, „слава Украјини“ поздрав је Савеза украјинских фашиста, из 20-их (Rossoliński-Liebe, 2015, str. 30), а под том лозинком су укронацисти током Другог светског рата извршили геноцид над Пољацима и Јеврејима (Piotrowski, 2000). Марковић је „руски фашизам“ и „повампирено кукасто зло“ повезао с „овдашњим путиноидима“ и „руско-колоницима“, поименице прозвавши Владимира Димитријевића, Ђорђа Вукадиновића и Емира Кустурицу – чији је ангажман у академском позоришту Руске војске изједначио с прикључењем „Вермахтовом позоришту, 1. септембра 1939. године, на позив Вилхелма Кајтела“ (Marković, 2022c).

Најкреативнији су били колумнисти Пешчаника. Један од њих је одмах подвукао да су „Срби у Путину листом препознали свог Милошевића“, а како су Срби свагда „одобравали разарања Вуковара и Дубровника, три године бомбардовања Сарајева, стотине побијене сарајевске деце, геноцид у источној Босни, протеривање милион становника Косова“, сада су, ето, одушевљени што ће Путин „омогућити нашој врлој омладини да доврши ствар у Сарајеву и на Косову – зато је Србија листом уз Путина“ (Rak, 2022). Други Пешчаников гост коментатор, из Украјине, устврдио је да „руски диверзанти у цивилним оделима улазе у мирне украјинске градове и тероришу их“, да се „Руси у нашим градовима појављују у белим лекарским мантилима, у униформама наших ватрогасаца и спасилаца, подмећу mine у цивилне зграде и заробљавају цивиле“, упоредивши то с „филмом *Alien*, кад непријатељ скаче на тебе из сваког ћошка, као зомби заражен непознатим вирусом“. „Ово је борба са зомбијима који су без разлога одлучили да нам униште животе“, закључио је овај коментатор Пешчаника (Ljurka, 2022).

Још креативнији је био Пешчаников књижевни теоретичар, познат по томе да је, својевремено (Jakovljević, 2020), приписао Добрици Ћосићу речи његовог фикционог књижевног лика (Ćosić, 2017, str. 96–97) о Србима као патолошким лажовима. Он је сад оптужио бео-

[5] На твитер налогу Демократске странке, од 1. марта 2022, стајало је: „Елена Ковалскаја је јача од нуклеарне силе, јача је од страха. Наше друштво – није, јер да јесте филм Супержене Јасмиле Жбанић *Quo Vadis Aida?* не би био доступан само на онлајн платформи, а РТС не би ћутао...“ (<https://sn.rs/br4uу>). Елена Ковалскаја је била директорка једног московског позоришта која је поднела оставку у знак протеста против напада на Украјину.

градски споменик Стефану Немањи да, ни мање ни више, „обележава и обзнањује постављање у вазалски однос [...] Србије у односу на петроимперију с истока Европе“. Тај споменик заправо је „камен међаш једне петроимперије“, као и „други руски пројекти“, попут „помоћи Русије у завршавању цркве Светог Саве“. Пешчаников коментатор подсетио је да су „дуго остали нејасни прави разлози Кустуричиног промовисања“ споменика Немањи, али сад кад је Кустурица позван за редитеља у руски Војни театар, коначно је раскринкан „овај филмација, предузимач и самоуки урбаниста“ (Jakovljević, 2022).

Како је, међутим, руска интервенција у Украјини трајала, тако се и настављала и ширила антируска пропагандна хистерија. На Западу је Фејсбук дозволио постове у којима се позива на насиље против Руса (Vengattil and Culliford, 2022), а у Украјини се на ТВ већ отворено позивало на „касапљење“ руске деце (Marković, 2022). Пленила се руска имовина на сваком кораку (Tanjug, 2022b), а Украјина је чак донела закон којим се Русима одузимају буквално сва имовина и сав новац (Закон України, 2022). На конференцији за штампу у Белој кући новинари су се утркивали ко ће више да нападне Бајденову администрацију због тога што већ једном не уведе „забрану лета над Украјином“ (Intercept, 2022) – иако је Русија јасно рекла да би то значило објаву рата (Beta – AP, 2022).

И у Србији су делови аутоколонијалне елите покушавали да наметну „културу поништавања“. Стеван Дојчиновић (KRIK) позвао је „независне медије да кенселују про-Путин трола Ђорђа Вукадиновића, који добија невероватно

велики простор у медијима“ (Dojčinović, 2022). Томислав Марковић направио је први списак за поништавање на који је, осим Вукадиновића, поименице ставио још и Љубинку Милинчић, Млађана Ђорђевића и академика САНУ Наталију Нарочницку (Marković, 2022d). Пешчаников коментатор задужен за СПЦ без икаквих аргумената оптужио је епископа бачког Иринеја да је „корифеј антизападњаштва у СПЦ-у и велики промотер политике Владимира Путина у Србији“ (Veljković, 2022). Биљана Србљановић изјавила је да је „против доласка Никите Михалкова на ФЕСТ“, додавши „да не би сарађивала с људима који су за Путина“: „Ја сам против НАТО зато што сам пацифисткиња“, објаснила је, али је НАТО земљама поводом Украјине поручила: „Помозите људима војно!“ (Tanjug, 2022a). И Никола Крстић објавио је да су „сви који данас (у Србији) навијају за Русију најобичнији издајници и исти они који су изводили ђаке из школе да их нацисти стрељају“ (Крстић, 2022).

Гори од појединачног таргетирања био је нови талас аутошовинистичке дехуманизације Срба, те њихове денунцијације као „путинофила“. Србљановићка, објашњавајући зашто су се Срби „много обрукали (проруским – С. А.) демонстрацијама у петак“, које су биле „подршка Путину и рату“ („То је ужасно!“, каже она), с презиром је констатовала да у Србији „има јако много људи који су за Русију“ (Tanjug, 2022a). Дарио Хајрић објаснио је да је „у Србији изражена русофилија, која се претходних дана манифестовала јавном подршком руској окупацији Украјине“ (Најрић, 2022), а Динко Грухоњић је исприповедао по његовом мишљењу страшну

причу: „Колегиница с једне телевизије пожалила се: 'Два сата сам ходала Београдом да бих у анкети добила барем једног испитаника који осуђује Путинову агресију на Украјину, а наша сам само једну саговорницу – страну туристкињу'" (Gruhonjić, 2022a). „Србија је на страни Путинове Русије“, згрожен је Грухоњић, јер у њој данас „грађани по фејсбуцима каче кукасти крст нашега доба – слово Z“, ту је и „руља с протеста у знак подршке Путину“, па Грухоњић закључује да је „о фашизму овде реч!“. Русофилија „обичних“ људи је само још једна потврда старе тезе овог аутора да је српско друштво, с обе стране Дрине, „фашистичко“: с једне стране, по мишљењу Грухоњића, „Бањалуком и данас управљају фашисти“, а с друге, „Вучић већ годинама спроводи класичну фашистичку превару: милитаризује друштво припремајући га за рат“ (*isto*).

Грађани Србије против русофобије

Истраживања јавног мњења рађена одмах на почетку рата у Украјини показала су да су грађани Србије били листом против увођења санкција Русији. По истраживању НСПМ (мај 2022), против санкција Русији било је 82% грађана Србије, за увођење санкција 7%, док 11% није имало став (NSPM, 2022a). Ако дакле одбијемо оне који немају мишљење, то је статистички, међу изјашњенима, више од 90% људи који су против санкција Русији – што је, готово, једнодушност.

Непосредно пре НСПМ, урађено је истраживање тзв. Института за европске послове (није у питању прави институт, већ НВО). До-

бијен је резултат по коме је 76% грађана Србије против санкција Русији, а такође 76% испитаника тврди да нам је Русија пријатељ (Glas Amerike, 2022). Недељу дана после истраживања НСПМ, објављена је и Демостатова сондажа. Она је показала да је 71% испитаника против санкција Русији, да читавих 21% грађана Србије сматра да наша земља треба да стане отворено на страну Русије, а чак 50% њих сматра да Србија не треба да се придружи антируском табору ЕУ/НАТО земаља чак ни по цену санкција и несташица – односно, свега што подсећа на деведесете године (Mihailović, 2022).

Ово је био важан налаз, будући да у Србији компрадорски пропагандисти непрекидно настоје да заплаше грађане „враћањем у деведесете“ – које ће се, тобоже, десити ако се у било чему супротставимо вољи Брисела или Вашингтона. Али, и поред тог застрашивања, видимо знатан проценат оних који остају при чврстом ставу да Русији не треба уводити санкције чак ни по цену „повратка у деведесете“.

И треће истраживање, објављено два дана пре Демостатовог, које је урадила ЦРТА, показало је да 72% испитаника сматра да су за рат у Украјини криви Запад и Украјина, 72% сматра да је Русија морала да интервенише због ширења НАТО на исток, а чак 83% испитаника било је против санкција Русији – што је већи проценат него код НСПМ (Šljukić Vandović, 2022). Дакле, истраживање НСПМ, које је у „другој Србији“ дочекано са извесном скепсом и подсмехом, показало се као релевантно.

У том светлу ваља посматрати и истраживање НСПМ чији су резултати саопштени 1. новембра 2022. (NSPM, 2022b). У односу на прво

њихово истраживање прошло је пола године, при чему су, у међувремену, и поједини таблоиди о рату у Украјини почели да извештавају амбивалентно, преносећи често украјинску пропаганду и дезинформације НАТО стране (рецимо, *Srpski telegraf*^[6]). Међутим, и ово истраживање НСПМ показало је да је 81% грађана Србије против санкција Русији, 83% је против чланства Србије у НАТО (само 4% је за улазак у НАТО), а чак је 80% испитаника против уласка у ЕУ ако то мора бити плаћено давањем Косова заузврат (NSPM, 2022b).

32 | Коначно, ту је и истраживање НСПМ из јануара 2023. године: увођењу санкција Русији противило се 80% грађана, против уласка Србије у НАТО било је 84% испитаника, а уколико би услов за прикључење ЕУ било признање независности „Косова“, против уласка по ту цену било би 79% анкетираних (NSPM, 2023). Очигледно, на делу је доста чврсто опредељење грађана Србије, импресивно по уделу у бирачком телу – што политичари не могу а да не узму у обзир приликом доношења одлука.

На крају, треба споменути и једно британско истраживање, рађено у септембру 2022, важно по томе да је имало највећи грозд питања везан за увођење санкција Русији (Ivanov and Laruelle, 2022). Против увођења санкција Русији изјаснило се 79% грађана Србије (не зна 9% одсто, за 12%; Ivanov and Laruelle, 2022, str. 28). Уколико би Србија за увођење санкција Русији добила убрзани улазак у ЕУ, то не би

нимало утицало на став грађана Србије: против санкција у том случају било би 81% испитаника (а „за“ би било 6%). Уколико би Запад обезбедио Србији значајну финансијску помоћ, удео противника санкција пао би само на 79% („за“ би било 9%). Уколико би Запад, у замену за санкције Русији, престао да притиска Србију да призна тзв. Косово, удео противника санкција пао би само на 74% („за“ би било 14%). Уз ове „шаргарепе“, уследиле су и опције везане за евентуалне претње. Ако би Запад запретио својим санкцијама Србији, удео противника санкција Русији остаје високих 70% (за 17%); ако ЕУ запрети враћањем виза, удео противника санкција Русији остаје високих 77% (за 13%); ако ЕУ запрети укидањем фондова: против санкција остаје чак 76% (за 12%); ако Запад запрети повлачењем инвестиција: против санкција Русији остаје читавих 73% (за 15%; Ivanov and Laruelle, 2022, str. 29).

И остали налази овог истраживања веома су слични налазима НСПМ: 85% испитаника криви НАТО за сукоб у Украјини (Ivanov and Laruelle, 2022, str. 30). Против уласка у НАТО је 79% испитаника (Ivanov and Laruelle, 2022, str. 31), а када је у питању ослањање на велике земље у међународној политици, 54% испитаника у Србији је да то буде Русија, 27% ЕУ, 10% Кина, 2% Француска, 1% САД и 1% Велика Британија (Ivanov and Laruelle, 2022, str. 32).

Јасно је да постоји не само високо него и веома *чврсто* противљење грађана Србије

[6] „Таблоид *Srpski telegraf* налазио се у дилеми како писати о председнику Русије: у појединим текстовима су позитивно писали о њему наводећи да ће `сломити` противнике, али су затим оштро објављивали да `пуни цепове док људи гину`“ (Vučić, Ljubičić i Radojević, 2022).

увођењу санкција Русији. Овакво већинско опредељење наших грађана овдашњи прозападни медији, међутим, настојали су да амортизују, забашуре и омаловаже. Прва тактика била је да се каже да то није тачно. Али, видели смо да су и агенције блиске западном светоназору добијале исте или сличне резултате – тако да ова тактика није била особито уверљива. Једна од подваријанти овог негаторског аргумента била је реторички трик који почива на чисто правном формализму: „Шта има да питамо народ шта он мисли, Русија је напала Украјину, а не обрнуто, значи Русија је агресор и зато морамо да јој уведемо санкције.“ Структурално, овај аргумент је исти као да се пита ко је кога напао 3. септембра 1939. године. Јер тог датума није нацистичка Немачка објавила рат Енглеској и Француској, већ је било обратан. Али, кривац за рат се не може одредити само на основу једног датума, извађеног из контекста.

Друга тактика била је да се устврди како је већинско расположење јавног мњења у Србији против увођења санкција Русији резултат „доминације руске пропаганде у Србији“. Дарио Хајрић је, рецимо, објашњавао да је „изражена русофилија у Србији“ последица „деценија руске пропаганде“. „Ако бисмо били озбиљна држава“, тумачио је он, „а која би истражила токове новца, сигуран сам да бисмо открили веома занимљиве ствари“: „Русија на свом платном списку у Србији има многе организације које заступају руске интересе“, а „СПС дословно функционише као експонент проруских интереса на Балкану“ (Најрић, 2022). Исто је тврдила и Биљана Србљановић, која истиче да је „проблем што је већина јавног мњења (у Србији) инструисана проруским

и руским медијима“, попут „Спутњика, Раша тудеј, Балканинфо и Србининфо“ (Танјуг, 2022а). С тим се слаже и Томислав Марковић, који напомиње да, наводно, „кремаљска пропаганда у Србији траје несметано већ деценијама“, односно да се код нас „већина медија понаша као да су део кремаљске ратне машинерије под директном командом диктатора Путина“ (Marković, 2022d). Чедомир Стојковић чак каже да је руска „информативна окупација Србије протеклих десет година вештачки креирала јавно мњење“ (Živanović, 2022).

Међутим, у тобожњу доминацију руске пропаганде у Србији „већ деценијама“ могу да верују само они који протеклих двадесетак година нису живели овде. Јер само једна америчка агенција (USAID), према сопственим подацима, у медије Србије и у овдашње НВО, од 2001. до 2019, уложила је 140 милиона долара (Komarčević, 2022). Тешко да је Русија, у истом раздобљу, уложила и један долар у српске медије – осим што су сразмерно скоро основана два руска, претежно интернет медија: Спуњик и РТ Балкан. Већинско проруско опредељење грађана Србије није последица никакве „кремаљске пропаганде“, већ њиховог вишедеценијског искуства са Западом и гажењем наших елементарних националних интереса – од санкција (1992–2000), преко НАТО агресије (1999), до подршке сецесији Албанаца на Космету (од 1999. – до данас).

И трећа тактика омаловажавања већинског расположења јавног мњења у Србији против увођења санкција Русији била је тврђња: „Зар ћемо да слушамо шта мисле људи који су, већином, необразовани и неинформисани? Да

питате ђаке да ли треба избацити математику, 80 одсто њих би то тражило. У неким стварима се већина не пита“ (адвокат Чедомир Стојковић у више ТВ наступа). Природа овог аргумента је да се грађани третирају као малолетници, којима треба старатељ. Но, грађани Србије нису првачићи, који о свету мало шта знају – они, када су у питању санкције и политика Вашингтона и Брисела, имају непосредно историјско искуство. Србија је 1992–2000. прошла кроз оно кроз шта данас великим делом пролази и Русија – санкције, медијску манипулацију, пропагандни шиболет, дехуманизацију целог народа и његове културе... (Vuković, 2018; Šuvaković, 2020; 2019). Грађани се тога добро сећају, њима не треба руска пропаганда да у овој ситуацији препознају на чијој је страни правда, нити им треба старатељ који ће уместо њих да одлучује.

Крешендо антируске пропаганде

С одмицањем рата дошло је до ширења „креативности“ у русофобној пропаганди „друге Србије“. Ал-џазирин колумниста Томислав Марковић открио је постојање наводног „Путиновог плана за геноцид над Украјинцима“. Он је тврдио да се „на руским телевизијама често може чути да Украјину треба збрисати једном заувек“, да је „сваки Украјинац који одбија да призна да је Рус, за кремаљску пропаганду нациста“, те да је „логика званичне кремаљске пропаганде – само мртав Украјинац је добар Украјинац“ (Marković, 2022b). Аутор даље тврди да Руси буквално желе да истребе Украјинце, да их све побију, и да зато „руска војска убија украјинску децу бомбама и гранатама, док настоји

да збрише Украјинце с овог света“. Иза таквог понашања лежи некакав фантастичан „план и програм геноцида“, па се „масовно убијање цивила, рушење цркава, затирање читавих градова, разарања надреалних размера – уклапају у план тоталног уништења“. Наравно, „руска војска у Украјини убија и Јевреје који су преживели Холокауст и руши споменике посвећене Холокаусту“ (*isto*). У којој мери је реч о фантастичним измишљотинама показује чињеница да су чак и медији у САД у то време признавали да „нема доказа да Русија намерно гађа цивиле“ – „заправо, Руси би могли поубијати на хиљаде цивила само кад би то хтели“ (Lauria, 2022). „Извори из Пентагона потврђују да Русија, приликом опкољавања градова, отвара хуманитарне коридоре за цивиле, оставља цивилну инфраструктуру нетакнуту (воду, струју, телефонију и интернет), покушавајући да избегне што више цивилних жртава“ (*isto*).

И док се у Марковићевом чланку дехуманизују Руси, код Алексеја Кишјухаса имамо дехуманизацију грађана Србије, а поводом њиховог става према украјинском рату. Он каже да саосећање са страдалима имају „и неандерталци и шимпанзе“, да су „људи чак и у каменом добу саосећали“, да данас „свет упадљиво саосећа с Украјинцима“. Али, само „грађани Србије су неосетљиви на страдање и патњу грађана Украјине“. Како би протумачио овај изузетак, Кишјухас нуди два могућа објашњења, оба негативна по грађане Србије: 1) српска „држава и њена идеологија национализма угушили су нашу урођену емпатију“, 2) „и ми смо сами оваква зверства и непочинства чинили, или за њих навијали, само по Хрватској и Босни“. Чланак се завршава ув-

редљивим реторичким питањем: „Да ли је нама, људима у Србији, жао људских жртава? И зашто није?“ (Kišjuhas, 2022a).

Док нас је у овом чланку Кишјухас прогласио јединственим светским феноменом, у свом другом тексту грађане Србије представља као народ кукавица. „Београд је кукавичко, запуштено и јефтино парче руског света“, каже он. „Да Путин окупира Србију, самозване патриоте би пишнуле у гаће од задовољства“, јер „у руској инвазији проналазе своју давно заборављену ерекцију“. „Дословно цео слободни свет се удружио у униsonoј и недвосмисленој осуди руске инвазије“, пише Кишјухас, а „шта ми чекамо?“ – „зашто се коначно не сврстамо уз Украјину, па и НАТО?“ (Kišjuhas, 2022b). Уместо тога, вајка се Кишјухас, „ми, једини у Европи, подмукло и ратнопрофитерски не укидамо авио-саобраћај с Москвом“, а „у ТВ програму *Реч на реч* (РТС, 2022; С. А.), чак пет рускоколониша подржавају Русију против усамљеног и мученог Лутовца“ (Kišjuhas, 2022b; ти „рускоколониши“ били су из пет странака, три опозиционе и две владајуће: ДЈБ, ДСС, Заветника, СПС и СНС).

Видимо коришћење типичног проганадног израза „слободни свет“ – баш у истом значењу у ком га је употребио и јастреб америчких конзервативаца Џон Мекејн, који је на Мајдану у децембру 2013. узвикнуо: „Украјински народе, куцнуо је час, слободни свет је с вама!“ (Radia, 2013). Тај „слободни свет“ заправо је империјални центар светског система екстракције рада, капитала и сировина с већег дела планете (Antonić, 2022b). А то колико је посреди „цео свет“ показује податак да „од 233 суверене земље или региона, 185 није увело санкције Русији“ (CGTN, 2022),

односно да „шест пута више људи живи у земљама које нису увеле санкције, него у онима које су то учиниле“ (EPRC, 2022). Чак и у *Њузвику* се може прочитати да „90% света не следи нас (САД – С. А.) по питању Украјине“ (Gfoeller and Rundell, 2022).

Биљана Србљановић је пак написала да „Русија врши стравичан злочин пред нашим очима, налик на онај који су српске снаге вршиле у Босни и на Косову“ (Србљановић, 2022), као кад је, усред НАТО бомбардовања Србије (1999), завапила у *Гардијану* „да нам треба српска денацификација (Serbian denazification) – иначе смо осуђени на пропаст заувек“ (Srbljanovic, 1999). Драган Поповић, корифеј нашег НВО сектора, каже да „у Украјини постоје неки људи који су нацисти као и у било којој другој земљи на свету“, да „Путинов режим већ годинама помаже готово сваки фашистички покрет на планети“, те да „борбом против Путинове агресије Украјина данас брани антифашизам“ (Poročić, 2022). Земља у којој војни лекар јавно прича о кастрацији ратних заробљеника (*Politika*, 2022b), у којој ТВ водитељ позива на „касапљење“ руске деце – цитирајући Ајхмана (Marković, 2022), земља у којој руља везује Роме за стубове, уз масовно злостављање цивила, чак деце (Черњишов, 2022) – а да не говоримо о злочинима над руским заробљеницима (Logičно, 2022), земља у којој елитна војна јединица има истетовиране нацистичке знаке, а званични поздрав је фашистичка јавка из Другог светског рата (Rossoliński-Liebe, 2015, str. 30) – то је, према Поповићу, земља у којој „постоје нацисти као у било којој другој земљи на свету“, а која „данас брани антифашизам“?

За Динка Грухоњића Путин је „21-вековни

Адолф Хитлер“ (у: Ljubčić, 2022), а Србија руска „пета колона у Европи“ (Gruhonjić, 2022b). За Николу Самарцића „Путин је лажов“, будући да, наводно, „затвара или убија све који изговарају истину“ (Samardžić, 2022). Весна Пешић тврди да у Русији влада „неонацистички режим председника Путина“ (Pešić, 2022), а Дејан Илић да „руска војска редом убија житеље Украјине под изговором да су нацисти“, док је Лавров право „чудовиште“ (Pić, 2022). Алексеј Кишјухас објашњава да се све то дешава „зато што један опскурни диктатор и националиста Владимир Путин сматра да Украјина није држава, и да не сме да припада Западу“ (Kišjuhas, 2023). Миловоје Бешлин каже да „Русија заиста држи Србију у некој врсти окова који се тичу, пре свега, руских обавештајних служби“, те да је „Београд центар руске обавештајне службе у региону“ (у Ропoš, 2023). А, у складу са истим уверењем, Чедомир Стојковић и *Група Октобар* праве „листу агената Путиновог режима у Србији“, на којој се, у марту 2023, налази „67 агената“; ту су политичари, новинари, али и универзитетски професори: Коста Чавошки, Милош Ковић, Слободан Самарцић, Бранислав Ристивојевић, Душан Пророковић, Слободан Антонић, Чедомир Антић, Илија Кајтез, Радомир Милашиновић, Драган Петровић... (ГО, 2022). Стојковић, наравно, не износи никакве аргументе за стављање било које јавне личности на овај својерсни „списак за одстрел“.

Закључак

Објашњење русофобије дела припадника наше медијске и културне елите састоји се из два

дела. Први део објашњења је њихова компрадорска или аутоколонијална функција везана за остварење интереса Запада, као језгра светског капиталистичког система, у структуралној колонији каква је Србија (Antonić, 2022a; 2022b). У том смислу, овај део опслужујуће интелигенције непријатеље империјалних структура Запада (Русе, Кинезе) доживљава и као своје непријатеље, следи западну медијску агенду и сам води вехементну кампању против њих. За обављање ове своје функције он добија део системске ренте.

Други део објашњења је „социјална паника“ делова више и средње класе у Србији који нису задовољни својим статусним положајем (Antonić, 2012, str. 39–42). Они очекују да имају социјални положај једнак оном који уживају више и средње класе у самом, привилегованом језгру светског капиталистичког система, а као најбржи пут до тога виде прикључење Србије ЕУ. Будући да Србија ни после 23 године настојања није ништа ближа уласку у ЕУ, они за тај неуспех оптужују огромну већину друштва, односно „национализам“, „традиционализам“, а у овом случају и „русофилију“.

„Тај осећај 'закинутости', осећај да им припада далеко више од живота него што га тренутно имају, осећај да због одређених социјалних групација и њиховог 'погрешног' веровања и 'погрешног' понашања не могу да добију оно што је њихово, доводи до снажне агресивности према људима који су оцењени као 'препреке' и 'сметње' на путу ка срећи. Читаве друштвене групе најпре се ментално и вербално избацују из људске и

моралне заједнице, да би се затим политика почела схватати као *ирађански раџи* који се води против управо тих друштвених и политичких категорија становништва“ (Antonić, 2012, str. 41).

У том смислу, русофобија „друге Србије“, због огромне већине српског друштва које не жели увођење санкција Русији, истовремено се испољава и као србофобија, односно као аутошовинизам.

References / Литература

- Avramović, Z. (2018). Existence, sources and 'self-defence' of autochauvinism. *Letopis Matice srpske*, Vol. 502, No. 1-2 (July-August), 24-35. <https://sn.rs/wxwns>. [In Serbian]
- Antonić, S. (2022a). The Chinese Comprador Experience Today. In: Cvetković, V., Obradović, Ž., Eisenhamer, V. (ed.). *Chinese Socialism and the Modern World Order: One Hundred Years of the Chinese Communist Party* (49-70). Beograd: Faculty of Security, <https://sn.rs/tdjur> https://doi.org/10.18485/fb_kpk100nsp.2021.ch3 [In Serbian]
- Antonić, S. (2022b). Compradors as part of TCC: The case of Serbia. *Sociološki pregled*, 56 (4), 1169-1191, <https://sn.rs/szyc> DOI: 10.5937/socpreg56-41448
- Antonić, S. (2013). *On the Brussels rails: political analyses*. Beograd: Čigoja štampa. [In Serbian]
- Antonić, S. (2012). *Bad infinity: contributions to the sociology of Serbian society*. Beograd: Službeni glasnik & Dosije, <https://sn.rs/k9cdm>. [In Serbian]
- Antonić, S. (2011a). *Vichy Serbia*. Beograd: Čigoja štampa, <http://skr.rs/znEz>. [In Serbian]
- Antonić, S. (2011b). *Transition locusts: ideological confrontations 2008-2011*. Novi Sad: Orpheus [In Serbian]
- Antonić, S. (2008). *Culture war in Serbia*. Beograd: Zavod za udžbenike, <http://skr.rs/znEa>. [In Serbian]
- Antonić, S. (2003). *The nation in the currents of the past: essays on the sustainability of democracy in Serbia*. Beograd: Čigoja štampa, <https://sn.rs/rresf>. [In Serbian]
- Gajić, A. (2020). Serbian cultural space facing the challenges of the future. In: *Serbian cultural space: organization, problems, values*, collection of papers [from a meeting held in Matica srpska 17-18 May 2019] (179-193). Novi Sad: Matica srpska. [In Serbian]
- Gajić, A. (2018). 'Secret connection' of cosmopolitanism and autochauvinism. *Letopis Matice srpske*, vol. 502, no. 1-2 (July-August), pp. 78-88, <https://sn.rs/mvxw9>. [In Serbian]
- Damjanac, M. (2015). *Self-hating Serbs: Serbian identity in the 21st century*. Šabac: Centar akademske reči. [In Serbian]
- Despotović, Lj. (2018). Systemic autochauvinism and processes of civilizational conversion. *Letopis Matice srpske*, Vol. 502, No. 1-2 (July-August), 67-77, <https://sn.rs/lx8fc>. [In Serbian]
- Diesen, G. (2022). *Russophobia: Propaganda in International Politics*, London: Palgrave Macmillan.
- Ekmečić, M. (2002). *Dialogue between the past and the present*. Beograd: Službeni list SRJ. [In Serbian]

- Garonja Radovanac, S. (2017). *Women and Ideology in Serbian Literature*. Kragujevac: Filološko-umetnički fakultet. [In Serbian]
- Gordić, S. (2018). Autochauvinism and cosmopolitanism. *Letopis Matice srpske*, Vol. 502, No. 1-2 (July-August), 20-23, <https://sn.rs/v7khc>. [In Serbian]
- Ivanov, Helena and Laruelle, Marlene (2022). *Why still pro-Russia? Making Sense of Hungary's and Serbia's Russia Stance*. London: The Henry Jackson Society, <https://sn.rs/sc2dm>.
- Jovanović, B. (2009). *Dictionary of javašluk*. Novi Sad: Prometej. [In Serbian]
- Kecmanović, D. (2001). *Ethnic times*. Beograd: Čigoja štampa & Knjižara Krug. [In Serbian]
- Chiesa, G. (2016). *Russophobia*, translated from Italian by Alexander V. Stefanovic. Beograd: Albatros plus. [In Serbian]
- Ćirjaković, Z. (2021). *Discovery of autochauvinism: from appearance to concept*. Beograd: Catena Mundi. [In Serbian]
- 38 | Lisson, F. (2022). *Contempt of One's Own: On Cultural Self-Hatred in Europe*, trans. Nikola Živković. Beograd: Informatika. [In Serbian]
- Lompar, M. (2022a). *The spirit of self-denial: a contribution to the critique of Serbian cultural policy; In the shadow of foreign rule*, 12th ed. Beograd: Catena Mundi. [In Serbian]
- Lompar, M. (2022b). *The rise of colonial consciousness: the false historiography of Latinka Perović*. Beograd: autorsko izdanje & Catena mundi. [In Serbian]
- Metan, G. (2017). *Russia – West: a thousand years of war (Russophobia from Charlemagne to the Ukrainian crisis)*, translated from French by Kristina Bojanović. Novi Sad and Beograd: Akademska knjiga & Informatika A. D. [In Serbian]
- Mirović, D. (2017). *Russophobia among Serbs 1878–2017*. Beograd: Catena Mundi. [In Serbian]
- Narocnicka, N. A. (2008). *Russia and Russians in World History*. Beograd: Srpska književna zadruga [In Serbian]
- Pavlović, D., Antonić, S. (2008). An answer to the critics. In: Pavlović, D. (ed.). *Consolidation of democratic institutions in Serbia – one year later (135–182)*. Beograd: Službeni glasnik. [In Serbian]
- Piotrowski, T. (2000). *Genocide and rescue in Wołyń: recollections of the Ukrainian nationalist ethnic cleansing campaign against the Poles during World War II*. McFarland, Jefferson, NC, <https://sn.rs/xak99>.
- Radonjić, G. (2018). Between a barrel and utopia: fragments about cosmopolitanism and autochauvinism. *Letopis Matice srpske*, Vol. 502, No. 1-2 (July-August), 60-66, <https://sn.rs/8h1bd>. [In Serbian]
- Reljić, M. (2018). On the language of (self) hatred in the discourse of born cosmopolitans. *Letopis Matice srpske*, Vol. 502, No. 1-2 (July-August), 46-59, <https://sn.rs/l18bz>. [In Serbian]
- Rossoliński-Liebe, G. (2015). The Fascist Kernel of Ukrainian Genocidal Nationalism. *The Carl Beck Papers*, Number 2402, June, University Library System, University of Pittsburgh, <https://sn.rs/a70yf>.
- Shafarevich, I. R. (1993). *Russophobia; Two paths - to the same abyss*, translation from Russian and foreword by Vladimir Jagličić. Kragujevac: Pogledi. [In Serbian]

- Stojanović, S. (1999). Nation, Nationalism and Citizenism. *Filozofija i društvo*, Vol. XV, 13–24. [In Serbian]
- Šijaković, B. (2018). Stigmatization, identity, historical responsibility. *Letopis Matice srpske*, Vol. 502, No. 1-2 (July–August), 36–45, <https://sn.rs/yzfis>. [In Serbian]
- Šljukić, S. (2020). Serbian culture in conflict. In: *Serbian cultural space: organization, problems, values, collection of papers* [from a meeting held in Matica srpska 17–18. May 2019] (139–143). Novi Sad: Matica srpska. [In Serbian]
- Šljukić, S. (2018). Autochauvinism and conflict. *Letopis Matice srpske*, Vol. 502, No. 1–2 (July–August), 13–19, <https://sn.rs/znmvb>. [In Serbian]
- Šuvaković, U. V. (2020). The effect of the ‘seventh force’ in the propaganda war: on the scope of one analysis. *Zbornik Matice srpske za društvene nauke*, 71, No. 175, 329–343, <https://doi.org/10.2298/ZMSDN2075329S> <https://sn.rs/qafh>. [In Serbian]
- Šuvaković, U. V. (2019). Facts are immutable even when the government wants to change them. In Elezović, D., Šuvaković, U., Rakić, B. (eds.) *NATO aggression in the light of justice: the conviction of the perpetrators of NATO aggression against the FRY with accompanying comments* (291–322). Kosovska Mitrovica: Filozofski fakultet Univerziteta u Prištini, https://drive.google.com/file/d/1ovha6DjuqfFk_h8BQuEjO0IK0Rogwv2c/view, <https://sn.rs/st7ef>. [In Serbian]
- Vučinić, M. (2012). *The other Serbia: on the dead watch of political correctness*. Beograd: Službeni glasnik. [In Serbian]
- Vuković, S. (2018). *Serbs in the narrative of the West, ‘Humanitarian’ NATO intervention*, books 1–2. Sremski Karlovci: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića; Beograd: Institut društvenih nauka. [In Serbian]

Sources / Извори

- Agić, J. (2022). “Milorad Popović: Moscow fascism threatens the West Balkans”. *Al Jazeera*, 25 February, <https://sn.rs/tda33>. [In Serbian]
- Bešlin, M. (2021). “Serbia has been a sort of the Russian replica ever since the 19th century”. *Avangarda*, 30 April 2021, <https://sn.rs/2zmt2>. [In Serbian]
- Beta (2022). “Čanak: Putin began the attack on the same date when Hitler presented his program”. *N1*, 25 February, <https://sn.rs/6o8sx>. [In Serbian]
- Beta (2020a). “Olenik: It is high time Serbia broke away from Russia and turned to the West”. *Danas*, 16 August 2020, <https://sn.rs/rzhpz>. [In Serbian]
- Beta (2020b). “We have become the leader of the pro-Chinese propaganda in Europe”. *Nova*, 20 May, <https://sn.rs/bp4ck>. [In Serbian]
- Beta – AP (2022). “Putin: We will consider all the countries introducing the prohibition of flights over Ukraine a participant in the conflict”. *Danas*, 5 March, <https://sn.rs/zpk1l>. [In Serbian]
- Bjeloš, M., Vuksanović, V., Šterić, L. (2020). “Many Faces of Serbian Foreign Policy: Public Opinion and Geopolitical Balancing”. Beogradski centar za bezbednosnu politiku, November, <https://sn.rs/acj3n>.

- CGTN (2022). "If sanctions work, why do we still need dialogue?". CGTN, 31-Mar-2022, <https://sn.rs/teg8v>.
- Chernyshov, P. (2022). "'Intolerance grows in an atmosphere of hysteria': how nationalists in Lviv persecute Gypsies". RTD, 22 March, <http://skr.rs/zXyc>. [In Russian]
- EPRC (2022). "Falsehoods Spread by the U.S. on the Ukraine Issue: A Reality Check". Embassy of the People's Republic of China in the United States of America, 05/02, <https://sn.rs/grmle>.
- Ćosić, D. (2017). *Divisions* (1st edition 1961), Beograd: Laguna. [In Serbian]
- D. B. (2020). "Constant licking of the Russian palm". *Danas*, 1 March, <https://sn.rs/jzyvd>. [In Serbian]
- Dojčinović, S. (2022). Twitter account, 6 March, <https://sn.rs/t03lt>. [In Serbian]
- Forrest, A. (2022). "Putin is 'Hitler of the 21st century', says Ireland's Leo Varadkar". *The Independent*, 25 February, <https://sn.rs/lmtdu>;
- GDF (2019). "The union of South Slavs remains only in the memories". Građanski demokratski forum, 14 December 2019, <http://skr.rs/zXxO>. [In Serbian]
- 40 | Gfoeller, M., Rundell, D. H. (2022). "Nearly 90 Percent of the World Isn't Following Us on Ukraine". *Newsweek*, 9/15, <https://sn.rs/cubxf>.
- GO (2022). "List if agents of Putin's regime in Serbia", *Grupa Oktobar*, <https://sn.rs/fjz2w>. [In Serbian]
- Gruhonjić, D. (2022a). "Serbia and Putin - Viva la muerte!". *Slobodna reč*, 14 March, <https://sn.rs/02pye>. [In Serbian]
- Gruhonjić, D. (2022b). "Vučić treats the war in Ukraine in the same way as Draža Mihailović in 1943", *Autonomija*, 26 March, <https://sn.rs/s92sq>. [In Serbian]
- Hajrić, D. (2022). "Thirty years of propaganda comes for payment", *Autonomija*, 7 March, <https://sn.rs/gsth3>. [In Serbian]
- Ilić, D. (2022). "Lavrov and Adolf". *Peščanik*, 3 May, <https://sn.rs/duigt>. [In Serbian]
- Intercept (2022). "Media Presses for Weapons Instead of Diplomacy in Ukraine". *The Intercept*, 16. 3, YouTube, <https://sn.rs/lmsnd>
- Jakovljević, B. (2022). "More about monuments". *Peščanik*, 3 March, <https://sn.rs/0akil>. [In Serbian]
- (2020). "Liberation Drama". *Peščanik*, 19 October, <https://sn.rs/1piue>. [In Serbian]
- Jatras, J. G. (2017). "Isolated Trump Flails Helplessly as He Bows to Irrational Policies on Russia and Europe Imposed by Congress". *Strategic Culture Foundation*, August 4, <https://sn.rs/2f3qm>.
- Jevtić, A. (2022). "Elena Kovalskaya - one of superwomen". *Danas*, 1 March, <https://sn.rs/pzr5z>. [In Serbian]
- Kišjuhas, A. (2023). "Doomsday?" *Danas*, 26. February, <https://sn.rs/3frxj>. [In Serbian]
- (2022a). "Are we sorry?". *Danas*, 27 March, <https://sn.rs/q8qos>. [In Serbian]
- (2022b). "We, the heroes?". *Danas*, 20 March 2022, <https://sn.rs/f2jnf>. [In Serbian]
- Knežević, V. (2022). "War in Ukraine: collapse of the civilization or collapse of the intellect". *Oko magazin, RTS*, 27 February, <https://sn.rs/jiqdp>. [In Serbian]
- Kojčić, M. (2017). "Analogies between Kosovo and Catalonia are stupid". *Danas*, 7 October, <https://sn.rs/ctvux>. [In Serbian]

- Komarčević, D. (2022). "International organizations deny the Prime Minister's allegations that they finance the protests in Serbia". *Radio Slobodna Evropa*, 27 January, <http://skr.rs/zXZJ>. [In Serbian]
- Krstić, N. (2022). Twitter account, 24 February, <https://sn.rs/1qlb8>.
- Lauria, J. (2022). "Pentagon Drops Truth Bombs to Stave off War with Russia". *Consortium News*, March 23, <https://sn.rs/mfsob>.
- Law of Ukraine (2022). Law of Ukraine: On the Basic Principles of Compulsory Expropriation in Ukraine of Objects of Property Rights of the Russian Federation and Its Residents, Rada, <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1243560>. [In Ukrainian]
- Logično (2022). "We didn't want to publish this, but the Western intelligence services and mainstream media have made us do it". *Logično*, 26 December, <https://sn.rs/i4i2s>. [In Croatian]
- Ljubčić, E. (2022). "'Russian' and 'Serbian world' are the projects built on similar frustrations". *Al Jazeera*, 29 March, <https://sn.rs/qvkcqg>. [In Serbian]
- Ljupka, A. (2022). "Ukraine in the sequel to Alien". *Peščanik*, 3 March 2022, <https://sn.rs/8jsf7>. [In Serbian]
- Manley, M. (2022). "Russian Cats Barred from Competing in International Competitions over Ukraine Crisis". *Sputnik International*, 3. 3, <https://sn.rs/x8x5m>.
- Marković, Đ. (2022). "Russian children should be butchered: Ukrainian TV host in the live program calls for genocide over Russians". *Pečat*, 15 March, <http://skr.rs/zXZg>. [In Serbian]
- Marković, N. (2022). "It is over - Russians will be left out from all sports after this? A powerful organization speaks up - publishes a fierce attack on Putin!". *Mondo*, 28 February, <https://sn.rs/yjz7z>. [In Serbian]
- Marković, T. (2022a). "He who is ridiculing the victims of Srebrenica is also glad about the dead in Ukraine". *Al Jazeera*, 27 February, <https://sn.rs/6veyf>. [In Serbian]
- Marković, T. (2022b). "Putin's plan for genocide over Ukrainians". *Al Jazeera*, 23 April, <https://sn.rs/65yk2>. [In Serbian]
- Marković, T. (2022c). "Death to fascism, glory for Ukraine!". *Nomad*, 27 February, <https://sn.rs/g8nq1>. [In Serbian]
- Marković, T. (2022d). "Serbia in the jaws of Russian propaganda". *Al Jazeera*, 10 March, <https://sn.rs/t03lt>. [In Serbian]
- Mihailović, S. (2022). "Presentation of the survey: pre-election opinion of Serbia's citizens - March 2022". *Demostat*, 30 May, <https://sn.rs/372dt>. [In Serbian]
- Moore, C. (2022). "What Putin has in common with Hitler". *The Spectator*, 26 February, <https://sn.rs/ympss>.
- NSPM (2023). "Serbia in January 2023 - the Serbian Progressive Party at 39.1%. 35.5% in favour of Serbia's integration in the EU, 47.7% against. 80.1% citizens against sanctions against Russia, while 8.2% are in favour", *NSPM*, 14 February, <https://sn.rs/gfgoj>. [In Serbian]
- NSPM (2022a). "Presentation of the NSPM public opinion survey: 'EU, NATO, Kosovo and Metohija, war in Ukraine and sanctions against Russia'". *NSPM*, 23 May, <https://sn.rs/tlcw3>. [In Serbian]
- NSPM (2022b). "Results of the NSPM survey presented 'Serbia - autumn 2022'", *NSPM*, 3 November, <https://sn.rs/k1v0o>. [In Serbian]

- Pančić, T. (2022). "What is burning in Kiev and Belgrade respectively". *Radio Slobodna Evropa*, 25 February, <http://skr.rs/zXZK>. [In Serbian]
- Pančić, T. (2019). "Notes of the marriage counsellor". *Vreme*, br. 1468, 21 February 2019, <https://sn.rs/6j6ra>.
- Pavlović, R. (2022). "Anti-Russian hysteria in Norway: hunt against children with Russian origin". *Politika*, 3 March, <https://sn.rs/ljai3>. [In Serbian]
- Peščanik (2007). *Peščanik FM*, book 10, eds. Svetlana Lukić & Svetlana Vuković, Beograd: *Peščanik*, <https://sn.rs/dvqgy>. [In Serbian]
- Pešić, V. (2022). "Another missed chance for Serbia". *Peščanik*, 10 May, <https://sn.rs/6qnd7>. [In Serbian]
- Politika (2022a). (Agencies) "G7 considers the seizure of the Russian elite's property". *Politika*, 2 March 2022, <https://sn.rs/qjq3e>. [In Serbian]
- Politika (2022b). "Ukrainian doctor calls for the castration of Russian prisoners of war", *Politika*, 21 March, <https://sn.rs/9kqzu>. [In Serbian]
- 42 | Ponoš, T. (2023). "Milivoj Bešlin: the stronger Vučić, the weaker Serbia". *Novosti* (Zagreb), 13. 3, <https://sn.rs/81ogo>. [In Serbian]
- Popović, D. (2022). "Celebrating Ukraine on 9 May". *Danas*, 9 May, <https://sn.rs/alsqc>. [In Serbian]
- Radia, K. (2013). "McCain Tells Ukraine Protesters 'America Is with You'". *ABC News Network*, December 16, <https://sn.rs/7gbos>.
- Rak, P. (2022). "On Nazism, neo-Nazism, national unity and truth collectors". *Peščanik*, 3 March, <https://sn.rs/mkc86>. [In Serbian]
- RTS (2022). "Foreign policy and security orientation of Serbia", RTS website – official channel, 1 March 2022, <https://sn.rs/gc6dk>. [In Serbian]
- Samardžić, Nikola (2022). "Defeat has no alternative". *Gradski radio*, Podgorica, 20 May, <https://sn.rs/pa4an>. [In Serbian]
- Samardžić, N. (2017a). "Red and black". *Danas*, 29 September 2017, <https://sn.rs/mhwkx>. [In Serbian]
- Samardžić, N. (2017b). „'Citizen' Palm". *Danas*, 23 June 2017, <https://sn.rs/8t9pa>. [In Serbian]
- Samardžić, N. (2017c). „'J' with a dot", *Danas*. 16 September 2016, <https://sn.rs/mncf2>. [In Serbian]
- Samardžić, N. (2017d). "Minefield". *Danas*. 4 August, <https://sn.rs/v389o>. [In Serbian]
- Samardžić, N. (2017e). "Wage in the Russian governorate", *Danas*, 21 July 2017, <https://sn.rs/73awh>. [In Serbian]
- Samardžić, N. (2017f). "Disorder in disorder". *Danas*, 20 October 2017, <https://sn.rs/b7594>. [In Serbian]
- Samardžić, N. (2017g). "Nyet". *Danas*, 7 July, <https://sn.rs/i6yhk>. [In Serbian]
- Samardžić, N. (2017h) "Sand in the head". *Danas*, 28 July 2017, <https://sn.rs/wxzmo>. [In Serbian]
- Samardžić, N. (2017i) "Message from Mauthausen". *Danas*, 12 May 2017, <https://sn.rs/j8lr9>. [In Serbian]
- Samardžić, N. (2017j). "Adding up zeros". *Danas*, 18 August, <https://sn.rs/8vvo4>. [In Serbian]
- Samardžić, N. (2017k). "Blind alley". *Danas*, 11 August, <https://sn.rs/p1yh0>. [In Serbian]
- Samardžić, N. (2017l). "Sputnik and 'the abducted state'". *Danas*, 6 March 2017, <https://sn.rs/05rw7>. [In Serbian]
- Samardžić, N. (2017m). "Chair in the shed". *Danas*, 27 October, <https://sn.rs/iyqk4>. [In Serbian]

- Savage, M. (2022). "Russian conductor Valery Gergiev dropped by Munich orchestra over ties to Putin". *BBC News*, 1 March, <https://sn.rs/0ns8v>.
- Snyder, T. (2022). "Putin's Hitler-like tricks and tactics in Ukraine". *Boston Globe*, February 24, <https://sn.rs/hhpcm>.
- Srbljanović, B. (2022). Twitter account, 28 May, <https://sn.rs/qqnvs>.
- Srbljanovic, B. (1999). "Diary of a defiant Serb". *Guardian*, 15 May, <https://sn.rs/depcr>.
- Šundić Mihovilović, I. (2022a). "Correction of wrong information – Vladimir Putin's bloody hands". *Danas*, 23 February, <https://sn.rs/7jy2u>. [In Serbian]
- Šundić Mihovilović, I. (2022b). "There are real chances for Putin to become the convicted war criminal", *Danas*, 21 February, <https://sn.rs/5fnwl>. [In Serbian]
- Tanjug (2022a). "Biljana Srbljanović: I wouldn't cooperate with people who are in favour of Putina", *Nova.rs*, 7 March 2022, <https://sn.rs/tf15k>. [In Serbian]
- Tanjug (2022b). "Seizure of Russian property: 'All quiet on the Western front'", *B92*, 13 March, <https://sn.rs/jjlnm>. [In Serbian]
- Tanjug (2022). "Stoltenberg to Putin: Stop the war; Leyen: EU ready to pay the price of the sanctions", *RTV*, 1 March, <https://sn.rs/rgktd>. [In Serbian]
- Tiago Stanković, Dejan (2020). "The worse the state, the more you love it", *NIN*, 30 July, <https://sn.rs/9qe53>; downloaded: <http://skr.rs/zXZE>. [In Serbian]
- Trifković, S. (2021). "Crisis of the West and challenges for the Serbian people". *Novi standard*, 17 February, <https://sn.rs/h16hn>. [In Serbian]
- Veljković, V. (2022). "Inconvincible denial of the Russian influence". *Peščanik*, 17 March, <https://sn.rs/pjrh8>. [In Serbian]
- Vengattil, M., Culliford, E. (2022). "Facebook allows war posts urging violence against Russian invaders". *Reuters*, March 11, <https://sn.rs/l62om>.
- Vladušić, S. (2014). "Global frameworks of autochauvinism among Serbs". *Novi polis*, <https://sn.rs/myapo>. [In Serbian]
- Voice of America (2022). "Survey: Majority of Serbian citizens disapprove of sanctions against Russia". *Voice of America*, 13 April, <http://skr.rs/zXZr>. [In Serbian]
- Vučić, M., Ljubičić, M., Radojević, V. (2022). "Analysis of 4,000 texts in national media about the war in Ukraine: Domination of the pro-Russian narrative". *Raskrinkavanje*, 31 October, <http://skr.rs/zXZB>. [In Serbian]
- Vurušić, V. (2020). "'Permanent hypnosis': Destruction of the Serbian society has lasted for more than 40 years. Is it now on the verge of collapse?". *Jutarnji list*, 27 June, <https://sn.rs/hchyw>. [In Croatian]
- Živanović, K. (2022). "'Putin is making cannon fodder out of Serbia': Lawyer Čedomir Stojković about the establishment of the portal 'Russia Today' in Serbia", *Danas*, 16 November, <https://sn.rs/brjl4>.

Slobodan Č. Antonić

University of Belgrade,
Faculty of Philosophy,
Department of Sociology
Belgrade (Serbia)

THE UKRAINIAN WAR AND RUSSOPHOBIA OF THE “OTHER SERBIA”

Summary

44 |

In the first part of the article, the theoretical framework of the analysis is given and the basic terms are explained. The second part presents examples of Russophobia in the texts of some members of the media and cultural elite in Serbia even before the outbreak of the war in Ukraine. The third part describes the escalation of Russophobia among that part of the elite after the Russian intervention in Ukraine (2022). The fourth part provides an overview of seven surveys of public opinion in Serbia (2022-2023). All these surveys show a high proportion of Serbian citizens (about 80%) who do not agree with the introduction of sanctions against Russia. An overview of attempts to ignore these findings by a part of the Russophobic elite in Serbia is also given. In the fifth part, the further escalation of Russophobia among the elite is described, and in the sixth part, an explanation of this phenomenon is presented from the perspective of the world system theory.

Keywords: world system theory, neo-imperialism, neo-colonialism, compradores, serving intelligence, citizenism, autochauvinism